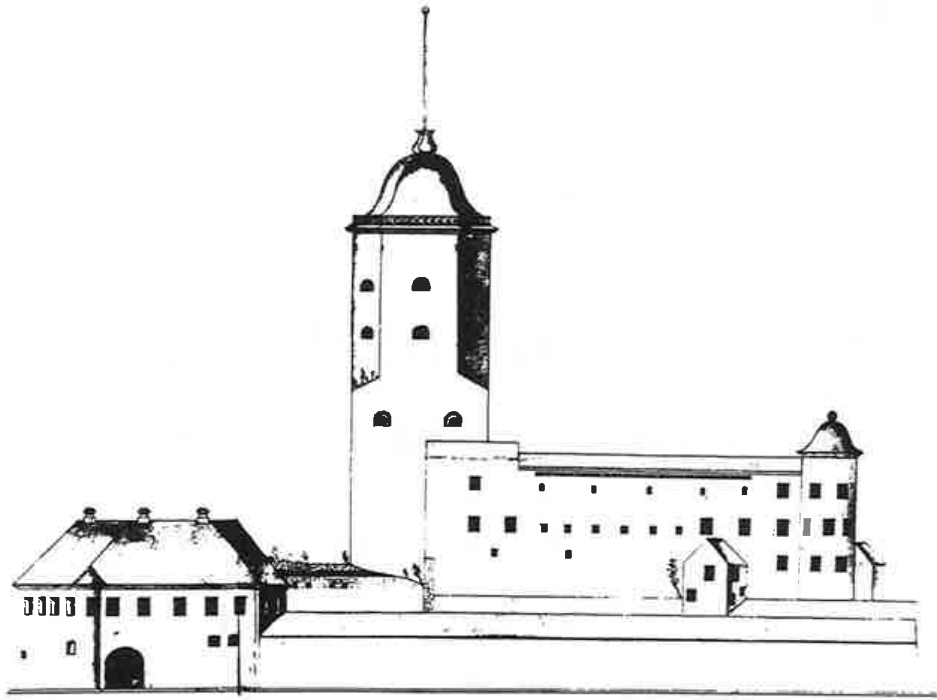

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
10

HELSINKI 1992

Vuonna 1993 700 vuotta täyttävä Viipurin linna v. 1797.

ISBN 951-96575-0-9

 Etelä-Saimaan Kustannus Oy - Lappeenranta 1992

Robert Orava (kirj. v. 1965)

Muistelmia Viipurista 1890-luvulta

Sanotaan, että silloin kun ihminen alkaa muistella menneitä, on se selvä merkki siitä, että hän alkaa tulla vanhaksi. Näin on minunkin kohdallani. Erityisesti tulee mieleen lapsuuden ajat ja minun kohdallani se aika, kun asuimme Viipurissa Keisarinkadun varrella, mikä käsitti ajan 1880-luvun alusta vuoteen 1893, jolloin muutimme muualle kaupunkiin.

Tämä Keisarinkatu, joka kuului kaupungin keskuksen Entisen linnoituksen (före detta fästningen) kaupunginosaan, oli mielestäni paras paikka kaupungissa. Keisarinkatuhan alkoi Eteläsatamasta, jossa kävivät suuret ulkomaankin laivat ja jossa oli tullikamari, pakkahuone ja satamakonttori. Ennen uuden tullikamarin rakentamista tullikamari sijaitsi Vahtitorninkadun varrella "tulliförvaltari" kamarineuvos Herman Avellanin talon vieressä. Keisarinkadun viihtyisyyteen vaikutti myöskin se seikka, että sen lähetyvillä oli etelävallit ja sen edessä merenrannalla kaupungin parhaat uimarannat.

Uimahuoneet. Uimahuoneita oli siihen aikaan etelävallin alapuolella kolme: herrain uimahuone ja rouvain uimahuone, jotka olivat maksullisia, sekä yleinen naisten uimahuone. Miesten yleinen uimahuone lähemmäksi eteläsatamaa rakennettiin vasta myöhemmin. Sen ensimmäisenä vahtimestarina toimi entinen ajuri David Komppa (professori Gustaf Kompan isä) sen jälkeen kun hän oli jo jättänyt ajurintoimensa. Muistan hänet hyvin kun hän työpaikkaansa kulkiessaan usein pistäytyi meillä. Meidän poikien mieluisana uimapaikkana oli kaasutehtaan "kaasvapriikan" kohdalla ollut hyvä hiekkapohjainen ranta, jossa ei ollut uimahuonetta. Samaa paikkaa uimarantana käytti myöskin lähellä sijainneen venäläisen tykistöpataljoonan sotilaat, näiden uimapaikka sijaitsi tosin meidän poikien uimarannasta vähän syrjemmässä, rannan kallioisella kohdalla. Tähän uimarantaan kuljettiin valliportin kautta.

Etelävallit. Keisarinkadun seudun viehättävyyttä lisäsivät mainitut etelävallit, joilta oli ihastuttava näköala merelle, Viipurin lahdelle. Varsinkin kesäiltoina nähtiin kaupunkilaisia valleilla istumassa tai kävelemässä, ihailemassa meren kimallusta ja lahdella kulkevia suuriakin laivoja. Näitä laivoja ajatellen muistan laivojen saapumishuudon äänestä päätellen laivoja näkemättä tietäneen, mikä laiva milloinkin on tulossa.

Etelävallit idässä päättyivät ns. Pantsarlahden bastiooniin, mille paikalle, kalliopohjalle, sittemmin rakennettiin kaupunginarkkitehti Uno Ullbergin suunnittelema kaupungin taidemuseo ja taidekoulu.

Keisarinkadun talot. Alotan kuvaukseni kotikatuni Keisarinkadun taloista, niiden omistajista ja asukkaista, kadun satamanpuoleisesta päästä alkaen.

Kadun n:o:

1. Talon omisti kapteeni Koscheloff, pienikokoinen mies, joka toimi virkailijana saman kadun varrella olleessa venäläisen tykistön kansliassa.
2. Talon omisti toiminimi Rothe & C:o, tontti ulottui Vahtitorninkadun puolelle saakka, jossa asuntorakennuksia ja portti.
3. Siirtomaatavarakauppias Schabarinin omistama kivitalo, kaksikerroksinen. Schabarinilla oli tyttäriä, joista yksi oli naimisissa kauppias Matvejeffin kanssa ja toinen toimi postivirkailijana Viipurin postikonttorissa. Schabarinilla oli myös kolme poikaa Aleksander, Petter ja Mikko, jotka toimivat konttoristeina venäläisissä kauppaliikkeissä. Kivirakennuksen pohjakerroksessa piti konsulinrouva Maria Hagman, omaa sukua Wahl, maito-, voi- ja leipäkauppaa.
4. F. Michelssonin omistama. M:lla oli talossa laiva- ja speditionikonttorinsa, mikä sittemmin siirtyi hänen palveluksessaan kauan olleelle K. Lundbergille, joka jatkoi toimintaa toiminimellä K. Lundberg & Co.
5. Talo kuului tunnetulle Wahl-suvulle, jolta se sittemmin siirtyi Starckjohann & Co:lle.
6. Tulliyliapäällysmies Erik Leander Qvarnströmin talo. Tällä oli useita lapsia, vanhin pojista piti Koivistolla hiilen tukkukauppaa, yksi pojista oli lääkäri, lääketieteen tohtori Einar Fabian Qvarnström, jonka puoliso on tunnettu kirjailija ja toimittaja Ingrid Q.
7. Entinen Tudermanin talo, jonka pankinjohtaja ja kirjakauppias Walter Hoving osti. Konsuli Victor Hoving mentyään vuonna 1899 naimisiin muutti taloon asumaan. Talon piharakennuksessa portin kohdalla oli kauppaneuvos Carl Boreniuksen konttori.
8. Talon omistivat sisarukset Louise Grundt ja hänen sisarensa.
9. Aikaisemmin talo kuului kauppaneuvos Adaridille, jonka leski vuonna 1891 teki Viipurin kaupungille lahjoituksen käytettäväksi köyhien hyväksi. Heidän kuoltuaan talo siirtyi kauppias F. Aleneffille. Talon pohjakerroksessa kauppias Emil Buttenhoff aloitti viinikauppansa, mikä sitten siirrettiin B:n omistamaan taloon Katarinan ja Uudenportin katujen kulmaan.
10. Talo kuului aikaisemmin Freyn perikunnalle, jonka yhtenä jäsenenä oli oopperalaulaja Hjalmar Frey. Talo 1890-luvun alussa myytiin kauppalvelija Vilhelm Jaatiselle, jonka poika Otto Engelbrekt Jaatinen toimi Helsingin kaupungin satamajohtajana. Tämän talon keskiaikaista piharakennusta oletettiin kaupungin kiltatuvaksi, jopa raatihuoneeksi.
11. Talon omisti senaattori S.W. Hougberg. Isännöitsijänä talossa samoin kuin saman omistajan toisessa talossa Keisarinkatu 13 oli merikapteeni, merikoulunjohtaja, kollegiasessori G. Z. Sandman, joka oli ensimmäinen suomenmielinen kaupunginvaltuutettu. Aiemmin talo kuului Zagele nimiselle henkilölle, mistä johtui että taloa kutsuttiin Saakelin kartanoksi. Sandmanin lisäksi talossa asui pastori Gustaf Edvin Fabritius. Kulmassa olleessa kivirakennuksessa oli virolaisen leipurin Nemtakin leipämyymälä.

12. Talo kuului maalarimestari C. J. Ullbergille, jonka poika oli tunnettu arkkitehti Uno Ullberg. Yksi tyttäristä Lydia Ullberg omisti sittemmin Conrad Oldenburgin paperikaupan Katarinankatu 20:ssä. C. J. Ullberg myöhemmin myi tämän talon ostettuaan räntmestari Ahrenbergin perikunnan omistaman talon Keisarinkatu 24.
13. Tämänkin talon omisti senaattori S.W. Hougberg. Talossa asui muun muassa senaattori Hougbergin sisar neiti Hougberg, joka antoi yksityisopetusta kouluaineissa, säveltäjä ja musiikinopettaja Heinrich Herman Wächter, ruotsal.-saksalaisen seurakunnan kirkon urkuri sekä musiikki- ja kirjakauppias. Hänen v. 1881 kuoltua asui talossa hänen leskensä Emilia W. ja poikansa Paul ja Otto Wächter. Talon Juusteninkadun puoleisessa kaksikerroksisessa kivirakennuksessa yläkerroksessa toimi

Näkymä Keisarinkadulta (myöh. Luostarikadulta) (Museoviraston historian kuva-arkisto).

Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulu, jonka johtajana oli taidemaalari Arvid Liljelund. Alakerroksessa oli Viipurin kaupungin rakennuskonttori. Kaupungininsinöörinä oli siihen aikaan sittemmin vuorineuvoksen arvon saanut Johan Theodor Lindroos, joka myöhemmin toimi Lahdessa suurteollisuusmiehenä. Vuorineuvos Lindroos vielä viimeisinä aikoinaan vakuutteli viipurilaisuuttaan. Kaupunginarkkitehtinä oli Johan Brynolf Blomqvist. Talojen n:o 11 ja 13 välillä olleen aukion, myöhemmin Munkkitoriksi nimetyn eteläisellä sivulla sijaitsi Vanha kirkko, alkuaan Mustainveljesten luostarin kirkko, mikä kirkko oli kaupungin suomalaisen ja maaseurakunnan yhteinen. Kun kaupunki-seurakunnan uusi kirkko vuonna 1893 valmistui, jäi Vanha kirkko vähitellen yksinomaan maaseurakunnan käyttöön.

14. Talon omisti ja siinä asuin kauppias Viktor Ferdinand Grönroos, toiminimi Sofia Zwegbergin omistaja, joka osti vuosisadan vaihteessa kauppaneuvos Fr. Richardtin perillisiltä Torikadun ja Salakkalahdenkadun kulmassa olleen talon Torikatu 5. Tämä Keisarinkadun talo siirtyi oston kautta vesitehtailija Johan Lönnforsille.
15. Tällä kohdalla oli Vanhan kirkon kellotapuli. kellonsoittajina toimivat hovioikeuden presidentin virkatalon talonmies Jaatinen ja Parkkalininen kirkon tehtävissä toiminut mies.
16. Seppämestari F. Pihlströmin omistama kaksikerroksinen kivitalo. P:llä oli alakerroksessa pajansa ja yläkerroksessa asuntonsa. Talossa oli myös vaunumaakari Utriaisien verstaas.
17. Venäjän kruunun omistama Tykistörykmentin kasarmi. Talossa oli myöskin kasarmin leipomo, mikä oli siitä omituinen, että sen lattiana oli mukulakivinen maapohja, kuten kadutkin siihen aikaan kaupungissa olivat. Syyskuun 12. päivänä keisari Aleksanteri III:n nimipäivää vietettiin venäläisissä joukko-osastoissa suurena juhlana, jollainen tykistökasarmissakin järjestettiin. Kasarmin pihalla oli järjestetty monenlaisia kilpailuja palkintoineen.
18. Rehbinerinin suvun omistama talo. Talossa asui siihen aikaan pastori Karl Gustaf Sirén, jonka lapsista tunnetuin oli sosiaalipoliitikko Yrjö Sirola. Talo siirtyi myöhemmin väepeli Nikolajeffin omistukseen. Nikolajeffin vanhemmasta pojasta tuli Venäjän armeijan upseeri, mutta toinen pojista Paul, joka suomensi nimensä Näremäksi, ansaitsi leipänsä liikealalla.
19. Talo kuului Viipurin Kaasulaitokselle; siinä toimi myöskin tehdas ja siellä asui kaasulaitoksen saksalaissyntyinen insinööri Hundt. Tällä oli kaksi poikaa, joilla ei ollut lukupäätä, minkä vuoksi heidät lähetettiin Pietariin oppimaan jotain ammattia. Toisesta pojasta tuli sitten kelloseppä ja toisesta leipuri menestyen hyvin alallaan. Nämä pojat, Sveitsissä asuvina, kaasutehtaan johdossa olleen Albin Holgerin kertoman mukaan olivat silloin jo vanhoina miehinä käyneet Viipurissa vanhoja asuinsijojaan katsomassa. Kaasutehtaan mestarina 1890-luvulla oli V. Koskimäki, jonka luona kouluaikana asuivat lappeenrantalainen Emil Simola ja joutsenolainen Fabian Suninen. Edellisestä tuli sitten tekstiilialan professori ja jälkimmäisestä Mustialan maanviljelysopiston johtaja.
20. Kauppias Alexander Kusnetsoffin majuri Tulanderilta ostama talo.
21. Talo kuului Viipurin kaupungille. Siinä oli kaupungin hollikyödytyksen

hoitajan asunto ja hevostallit. Seurahuone-Societeshuset vastasi siihen aikaan kaupungeissa kestikievareita ja sieltä tilattiin kyydityslain edellyttämät kyyditykset. Hollitalon hoitajana oli siihen aikaan ajuri Loikkanen, sama mies joka omisti Loikkasen alueet, joille sitten muodostui Loikkasen eli Karjalan kaupunginosa. Hänen jälkeensä tuli hollitalon hoitajaksi ajuri Otto Nordström, itse varsin säyseä ja hiljainen mies, mutta sen sijaan hänen vaimonsa oli varsin toimielias emäntä. Kerran tapahtui niin, että kun ajuri Nordströmiä oli sakotettu jostain järjestysrikkomuksesta 10 markalla, emäntä kävi rahatoimikamarissa maksamassa sakon pennin rahoilla. Kaupunginkasöri M. C. Sallménin oli pakko ottaa suoritus näinkin pienissä rahoissa, kun ei ollut olemassa lain määräystä, minkälaisissa rahoissa maksun piti tapahtuman. Syynä tällaiseen ilkeyteen oli maksajan ilmoituksen mukaan se seikka, että sakottaminen oli aiheeton.

Tässä hollitalossa oli myös Viipurin Vapaaehtoisen Palosammutuskunnan VPK—FBK:n kalustohuoneisto. Täältä lähdettiin harjoituksiin, tulipaloihin ja juhliinkin. Palokunnalla oli kesällä, aina elokuun alussa, suuri ulkoilmajuhla, mikä pidettiin Tervaniemen puistossa, jossa oli mainio ravintolakin. Tämä puisto sijaitsi Pyhän Annan kaupunginosassa Linnansillan takana. Vapaaehtoisen palokunnan toiminta oli siihen aikaan, kun muuta järjestötoimintaa ei yleisemmin ollut, kaikkien yhteiskuntapiirien suosimaa, sehän toimi jonkinlaisena kansanliikkeenä. Palokunnan erittäin arvossapidettynä ylipäällikkönä oli hovioikeudenneuvos G. W. Homén. Palokunnalla oli hyvä soittokuntakin, jonka johtajana oli kapellimestari Emil Hällström. Palokunnan marssia Tervaniemen juhlapaikalle seurasi koko kaupunki. Olihan se erityisen juhlallinen näky palokunnan tahdikkaasti marssiessa valkoisine pitkine takkeineen, kiiltävine kypärineen ja monine lippuineen soittokunnan sävelten kaikuessa. Paluu juhlapaikalta, joka tapahtui jo päivän hämärtyessä, ei ollut enää yhtä tahdikasta, olivathan rivit jo harventuneet eikä soittokaan enää kulkenut aina nuottien mukaan. Kalustohuoneelle päästyä suoritettiin kuitenkin aina riemukas loppuseremonia: ylipäällikkö kohotettiin eläköönhuutojen raikuessa kolmasti ilmaan, mikä oli osoituksena ylipäällikön nauttimasta jakamattomasta suosiosta.

Tässä talossa tietääkseni sijaitsi myöskin kaupungin omistama mylly, minkä myllärinä oli Mäkeläinen-niminen ammattimies.

22. Talon omisti maalari- ja satulasepäniikettä harjoittanut J.G. Westlund. Talossa oli sekä hänen työhuoneensa ja asunonsakin. Talolla oli myöskin omenapuutarha. Talon osti sitten kauppias Ivan Pugin, jonka leski Anna Pugin järjesti huoneiston vanhauskoisten kreikkalais-katolisen seurakunnan kirkoksi. Taloa sitten kutsuttiinkin Puginin kirkoksi.
24. Tämän talon osti maalarimestari C.J. Ullberg räntmestari Ahrenbergin perikunnalta, johon hän myytyään talonsa Keisarinkatu 12 muutti asumaan. Talossa Ahrenbergin aikana asui m.m. lehtori Julius Jakob Öhrbom.
26. Talon omisti tullinhoitaja Frithiof Winter. Rouva Helena Winter os. Telen, tunnettiin hyvin tarmokkaana naisena, joka toimi monissa yleisissä riennoissa. Heidän pojistaan oli tunnettu piirilääkäri Uno Winter ja vävy lehtori Toivo Sirelius. Sireliusten lapsista tyttäret Anni ja Elli Sirelius menivät naimisiin pappiveljesten Sipilän kanssa. Oulun

nykyisen tuomiorovastin Jorma Sipilän äiti on Anni Sirelius. Sireliuksen poika lääket. tohtori Martti Siirala toimi Helsingissä tunnettuna lääkäri-
nä. Winterin talossa asui niinkään insinöörikapteeni Mauritz Emil Zilliacus, ennen kuin rakensi itselleen oman asuntotalon Katarinan ja Vaasan katujen kulmaukseen. Tälle Zilliacuksen tontille kohosi sittem-
min Eden-yhtiön talo. Insinööri Z:n poika Emil Zilliacus, joka kävi suomalaisen klassillisen lyseon ja oli kuuluisa antiikin kirjallisuuden tutkija ja professori, isänsä kuoleman jälkeen omisti Viipurin lähellä olleen Hapenensaaren tilan. Winterin talossa asui myöskin Laguksen perhe jonka tytär Aina Lagus toimi Viipurin kaupungin kansakoulun opettajana. Talossa olleen puuseppämestari Henrik Niskasen puuseppäliikkeen työhuoneessa Viipurin vapaakirkolliset pitivät kokouksi-
aan. Ensimmäisenä vapaakirkollisena saarnaajana toimi Viipurissa ruotsinmaalainen Nyrén-niminen miessaarnaaja.

28. Tässä kauppias Worobjeffin omistamassa talossa asui kapellimestari Robert Moser, joka ennen Viipurin Musiikinystävien perustamaa orkesteria ylläpiti Viipurissa omaa musiikkiyhtyettä. Itse hän soitti ensiviulua; muina soittajina olivat Wickman, toinen viulu, Kallusch, kontrabasso, Nachtigal, huilu, Träger, trumpetti, Trebitz, lyömäsoittimet ja Ullbrikt, piano. Talossa oli myöskin orkesterin harjoitushuone. Moserilla oli myöskin soitto-oppilaita. Orkesterinsa soittajista Kallusch ja Träger siirtyivät sitten vuonna 1899 perustettuun Viipurin Musiikinystävien orkesteriin, jonka ensimmäisenä kapellimestarina toimi viipurilaissyntyinen Armas Järnefelt.
30. Ruotsalainen lyseo. Talossa asui koulun vahtimestari Tobias Kimari ja talonmies ajuri Härkönen. Ajuri Härkösen tytär Alma Auer-Ahlman oli tunnettu laulajatar ja laulunopettaja, ja poika Edvard/Eetu Härkönen toimi nimismiehenä.

Koulun rakennuksiin kuului myöskin erillinen voimistelusalirakennus, mikä minulle myöhemmin tuli varsin tutuksi, kun siinä piti harjoituksiaan Torsten Lindbergin kristillisessä hengessä perustama ja johtama voimistelu-seura, johon minäkin kuuluiin.

Tässä ruotsalaisessa lyseossa varsinkin siihen aikaan kun suomenkielisiä oppikouluja ei kaupungissa ollut, oli myöskin suomenkielisiä oppilaita. Koulun matrikelistä ilmenee, että moni suomalainen nimi sai ruotsalaiselta tuntuvan muodon, esimerkiksi Pirhosesta tuli Pirhoin ja Keltaselta Keldan. Kauppaneuvos Johan Hallenbergkin kävi tätä koulua.

Tässä yhteydessä kerrottakoon eräs myöhemmän ajan historia. Muuan Antreasta kotoisin ollut poika pyrkiessään suomalaiseen oppikouluun ei sinne sisäänpääsytkinnoissa hyväksytykään. Tästä murtuneena hän itkua tuhertaen kadulla kulkiessaan tapasi miehen, joka säälien tiedusteli ”mitäs poika itkee”. Pojan kerrottua murheellisen kohtalonsa ja senkin seikan, ettei hänellä nyt ole asuntoakaan, mies, joka sattui olemaan ruotsalaisen lyseon vahtimestari, heltyneenä tarjosi pojalle asunnon luonaan, vieläpä lupasi toimittaa pojalle mahdollisuuden päästä kouluun. Poika tietysti tästä suuresti ilostui ja itku lakkasi. Kävikin niin, että ruotsalaisen lyseon rehtori G.W. Wahlroos otti pojan ilman tutkintoa kouluunsa. Tämä ummikkosuomalainen oppilas menestyi koulussa niin hyvin, että pääsi sieltä ylioppilaak-sikin ja jatkoi yliopistossa opiskeluaan aina loppututkintoa myöten.

Keisarinkatu jatkui Koulukentälle saakka, joskin välillä oli rakentama-

tonta aluetta. Tälle rakentamattomalle alueelle oli järjestetty ja rakennettu vuoden 1887 suuri maanviljelysnäyttely. Näyttelyn jälkeen jääneissä rakennuksissa toimi sitten ratsastusmaneesi ja ratsuhevosten talli. Kaupungissa siihen aikaan harrastettiin ahkerasti ratsastusurheilua etenkin säätyläisten keskuudessa. Myöhemmin ratsastusmaneesista muodostettiin sirkus.

Keisarinkadun muistoihin varhaislapsuuteni ajoilta kuuluu myöskin eräs näky, joka on aina mielessäni. Siihen aikaan kun Viipurin linnaa käytettiin vielä vankilana, vangit joka viikko Keisarinkadun kautta kuljetettiin Pant-sarlahdessa sijainneen ojennuslaitoksen saunaan. Vankien kahleiden kalina kuului jo kaukaa ennen vankien kotini kohdalle saapumista.

Kaupungin katukilvet olivat kauan kolmikielisiä. Ensimmäinen oli ruotsinkielinen, sitten suomi ja viimeisenä venäjä. Sen jälkeen kilvet muuttuivat niin, että ensimmäisenä oli suomi, sitten ruotsi ja viimeisenä venäjä. Bobrikoffin eli routavuosien aikana kadun nimi oli ensin venäjäksi, sitten suomeksi ja viimeiseksi ruotsiksi. Routavuosien mentyä sai suomenkielinen teksti taas ensimmäisen sijan, toisena oli ruotsinkielinen teksti ja viimeisenä venäjänkielinen. Suomen tultua itsenäiseksi ja Viipurin tultua yksikieliseksi kunnaksi katukilvet olivat yksinomaan suomenkielisiä.

Satamista ja niiden tienoilta

Eteläsatamassa jokseenkin Keisarinkadun alkupään kohdalla oli kaupunkilaisten soutuveneitä varten erityinen sisäsatama ”kaavinaksi” kutsuttu, josta kapean satamalaiturin reunassa olleen aukon kautta päästiin sataman ulkopuolelle. Tämän aukon yli sataman reunassa johti kapeanlainen puusilta. Samanlainen ”kaavina” — joskin vaatimattomampi — oli ollut pohjoissatamassakin, mutta tämä oli jo 1880-luvun loppuvuosina purettu. Tämä pohjoissataman venevalkama oli sijainnut sillä paikalla, jossa sittemmin sijaitsi Hiekan pikkuhöyryveneidien laiturit.

Eteläsatamassa kaavinan vierellä oli kaupungin satamakonttori, jonka lipputankoon nostettiin aina lippu, jona siihen aikaan oli Venäjän valtakunnan sinipunavalkoinen lippu, kun suurempi laiva oli saapumassa satamaan.

Eteläsataman laiturit eli möljä ulottui siihen aikaan vain sille kohdalle, jossa etelävallit teki käännöksen itään päin eli sittemmin Eteläsatamaan rakennetun uuden pakkahuoneen ja tullikamarin kaakkoispään kohdalle asti. Laiturin päästä johtivat askelmat veden rajaan saakka, tämä sitä varten, että satama voisi palvella myöskin pienempiä aluksia, soutuveneitä. Tässä oli lähinnä ajateltu Viipurin läänin Purjehdusseuran Tervasniemen kärjessä ollutta seuran paviljonkia ja siellä kävijöitä. Purjehdusseuran jäsenet ja sen ravintolan vieraat nimittäin käyttivät tätä laiturinpäästä käydessään soutuvenekyytiä käyttäen paviljongilla.

Paviljongin ravintolan vieraina viipyneet olivat monesti sieltä lähtiessään niin väsyneitä, että kun heidät veneillä saatettiin kaupungin rantaan, eivät kaikki enää helposti jaksaneetkaan jatkaa matkaa koteihinsa. Sattuipa kerrankin eräänä lämpöisenä kesäisenä yönä niin, ettei tällainen ravintolavieras kyennytäkään pitemmälle, vaan nukahtikin laiturille ”luonnon helmaan”. Herätys tapahtui sitten oudolla tavalla. Hänen päälleen, kun

maasto oli sataman reunaan päin viettävä, vierä tyhjä tynnyri, mikä herätti nukkujan. Tynnyri ei kuitenkaan ollut aivan tyhjä, vaan siinä vietti yötään eräs miekkonen, joka kääntyessään aiheutti tynnyrin liikkeelle lähdön. Kun kumpikin nukkuja herättyään ja silmiään unesta hierottuaan silmäili naapuriaan, huomasivat he olevansa entisiä koulu- ja luokkatovereita. Tällaiseen tapaukseen voitane soveltaa sanonta ”ympäri käydään, yhteen tullaan”.

Satamassa päävahdin takana Etelävallikadun alkupäässä lähellä Vahtitorininkadun alkupäätä oli Anniskeluyhtiön satamaväkeä varten perustama ravintola ”kapakka”, Kultarannaksi kutsuttu. Ravintolassa ei kylläkään yleensä käyty syömässä, vaan vain ryypyillä. Ravintola oli hyvin suosittu satamassa työskennelleiden satamatyöläisten ja kuorma-ajurien keskuudessa.

Vielä 1880-luvun loppuvuosina satamatyöväellä oli tapana kunnioituksesta herroja kohtaan. — muistan tässä lähinnä silloista pakkahuoneen inspektori Alfred Norringia — heitä puhutellessaan ottaa hattu päästään, ulkonakin. Tämä tapa sitten vähitellen elämän demokratisoitua jäi pois.

Katuvalaistus kaduilla ja juhlahuoneissa

Katuvalaistuksena 1890-luvulla oli vielä kaasulyhdyt. Samoin oli kaasulamput teatterissa ja muissa julkisissa huoneistoissa. Keisarillisina juhlapäivinä, keisarin ja keisarinnan nimipäivinä, oli kaupungissa juhla-valaistus. Raatihuoneen torin varrella raatihuoneen, hovioikeuden ja hovioikeuden presidentin virka-asunnon parvekkeella paloivat kaasuliekit keisarillisine nimikirjaimineen. Tällaista ilotulitusta ”liminatsia” käytiin yleisesti iltakävyllyllä katsomassa.

Tämän yhteydessä eräs tarina. Savosta oli muuan poikanen saapunut kaupunkiin sukulaistensa vieraaksi. Kun sattui olemaan ”liminatsi”-ilta, kehoitettiin poikaakin lähtemään katsomaan tätä ihmettä. Poika kun oli matkasta väsynyt, vastasi vain ”enpä viiti, kahon uamulla”. Aamulla jäi tietysti ihme näkemättä.

Ennen Neon-lamppujen käyttöön ottamista sytytettiin katulyhdyt käsilampulla. Illan hämärtyessä nähtiin miesjoukot kevyet tikapuut olalla ja sytytyslamput kädessä kaasulaitokselta rientävän katulyhtyjä sytyttämään. Sama työ oli tehtävä, kun valot sammutettiin. Neon-lamppujen tultua käyttöön sytyttäminen ja sammuttaminen tapahtui ilman tikapuita maasta käsin pitkällä kepillä.

Kirkoissa oli kynttilävalaistus.

Kodeissa käytettiin petrooli- eli ns. kirassilamppuja.

Yleiset kaivot 1890-luvulla Viipurissa

Ennen vesijohtolaitoksen rakentamista, mikä tapahtui 1890-luvun alkuvuosina, tuotiin vesi taloihin kaupungin yleisistä kaivoista. Tällaisia kaivoja olivat: rautatien kaivo Karjalankadun päässä aivan rautatien vieressä,

Hotelli Europan edustalla Aleksanterinkadun päässä ollut kaivo, sekin lähellä rautatietä, Eliaankadun kaivo Eliaan kirkon edessä, Suo-kaivo Plevnatalon kohdalla Katarinankadun varrella, Neitsytniemen Palotorin kaivo, Saunalahden kaupunginosan kaivo kauppaneuvos Konstantin Jakovleffin saunatalon lähellä ja Hiekan kaupunginosassa Hiekan kentän laidassa ollut kaivo. Punaisenlähteen kaivo ja Juusteeninkadun varrella Vanhan kirkon puiston vieressä ollut kaivo eivät enää silloin veden huonouden takia olleet käytössä. Yhdysoluttehtaalla oli oma hyvävesinen kaivonsa, samoin Sergejeffin oluttehtaalla Rosuvoissa. Niinikään saunoilla paras vesi yhteisissä kaivoissa oli ensinmainitussa rautatien kaivossa.

Esikaupungit, niin itäiset kuin läntisetkin, eivät vielä silloin kuuluneet kaupunkiin, joten selostus niiden kaivoista ei sisälly tähän selostukseen.

Yleiset saunat Viipurissa 1890-luvulla

Kaupungissa oli joukko yleisiä saunoja. Näistä olivat tunnetuimmat seuraavat.

Catanin sauna Torkkelin- ja Vaasankatujen kulmassa esplanaadin päässä. Sauna kulki vielä kauan tällä nimellä, vaikka se myöhemmin joutui toisille omistajille: ensin kauppias Schataloffille, sitten kauppaneuvos A.V. Schavoronkoffille ja sitten viime aikoina sen Savo-Karjalan saunan nimisenä omisti Savo-Karjalan pankki. Saunassa oli kolme osastoa: yleinen, joka oli halvin, keskihintainen ja ns. numerosauna.

Levanovan sauna hotelli Europan alakerroksessa. Tämä sauna sijaitsi Aleksanterinkadun päässä, lähellä rautatietä.

Jakovleffin sauna Saunalahdessa kauppaneuvos Konstantin Jakovleffin talossa.

Hiekan sauna, jossa miehillä ja naisilla oli eri päivänsä.

Catanin saunassa, sen yleisellä osastolla, oli saunamaksu 25 penniä ja keskihintaisella osastolla 75 penniä. Levanovan sauna oli halvin (20 penniä).

Kylpijöiden vaatteiden säilymisestä huolehti ”toroskamies” tai ”toroskainen”, joiden hoitoon vaatteet kylvyn ajaksi jätettiin. Vaatteet pantiin numeroituihin hyllylokeroihin. Miesten saunoissa oli myöskin parturi.

Eri ammattin harjoittajia silloisessa Viipurissa

Parturinliikkeitä. Ennen vuotta 1890 oli kaupungissa vain yksi huomattavampi parturinliike. Sen omisti kaupungin välskäri eli haavuri Loleytis. Liike sijaitsi Katarinankadun varrella. Olihan siellä toinenkin Dolinskij'n parturinliike, muttei tätä voitu pitää huomattavana. Vuosiluvun 1890 alussa sinne ilmestyi M. Escheljin liike Cloubergin taloon Torkkelinkatu 2 samaan taloon samaan aikaan perustetun kaupungin ensimmäisen rohdosliikkeen viereen, jonka omisti A. Hultman.

Varsinainen rahvas ajatti partansa ja leikkautti tukkansa pääasiallisesti saunoissa tai Pohjoissatamassa lihahallin itäpäässä ulkona ammattiaan harjoittaneella juutalaisella parturilla.

Lihakauppahallissa liikettään harjoittaneita liha- ja vihanneskauppiaita sekä muita lihakauppiaita

Kaupungin omistamassa liha- ja vihanneshallissa Pohjoissatamassa liikettään harjoittaneista kauppiaista muistan lihamyymälässä n:o 1 Taikoff-nimisen lihakauppiaan ja vihanneskauppiaista Naumoffin, Sedoffin ja Krugloffin. Näillä vihanneskauppiaille oli kullakin omat kasvitarhansa. Naumoffin pellot olivat Sorvalissa, Sedoffin Pietarintien ja rautatiealueen välillä ennen Sergejeffin Rosuvoilla omistamaa Bavaria-oluttehdasta ja Krugloffilla Hiekan alueella Monrepoon tilan mailla. Muita huomatuimpia lihakauppiaita kaupungissa oli Morosoff, Petter Smirnoff ja Petter Akinschin. Nämä kauppiaat samoinkuin mainitut vihannesviljelijät eli "korotniekat" olivat alunperin venäläistä kansallisuutta.

Viipurilaisia leipureita 1890-luvulla

Tunnetuimmat leipuriliikkeet Viipurissa 1890-luvulla olivat seuraavat: *entinen Kihlgrenin leipomo* Mustainveljestenkatu 9, jonka siihen aikaan omisti leipurimestari Henriksson. Talon omisti Kihlgrenin perikunta.

Leipurimestari Emil Svartström, joka myöskin perusti Viipuriin ensimmäisen kahvilan. Sekä leipomo ja leipämyymälä että kahvila sijaitsivat paraatikentän laidassa Katarinankatu 23.

Tällä vuosiluvulla perustivat leipurimestarit Nohrström ja Bergman yhteisen leipuriliikkeen toiminimellä *Nohrström & Bergman*. Tämä liike sijaitsi Tori- ja Karjaportinkatujen kulmassa Torikatu 6. Talon, jonka paikalle Pohjoismaiden Osakepankki rakensi suuren pankki- ja liiketalon, tultua puretuksi liikekumppanit erosivat ja perustivat kumpikin oman liikkeen, Nohrström kaupattorin varrelle Thesleffin taloon ja Bergman Torkkelinkatu 4:ään. Bergmanin kuoltua ja lesken Paulina Bergman os. Frosch mentyä uuteen avioliittoon liike myytiin leipurimestari Alex Fischerille. Myöhemmin liike joutui leipurimestari Alfred Pursiaisen omistukseen. Vanha viipurilainen Fleckensteinin leipurinliike sijaitsi Karjaportinkatu 13 (ennen Alakatu). Fleckenstein omisti myöskin samassa talossa sijainneen hotellin. Liike kuitenkin tällä kymmenluvulla lopetettiin.

Näillä leipuriliikkeillä, varsinkin Svartströmillä, oli myöskin haaramyymälöitä kaupungin laitaosissa mm. Pietarin esikaupungissa eli "Lopotissa" ja Hiekassa. Näistä sivumyymälöistä myynti tapahtui ikkunasta eli "fortuskasta", johon ostajan oli koputettava.

Viipurissa oli myöskin venäläisiä leipomoita, joiden tuotteet olivat kauttaaltaan venäläistyyliä. Katarinankadun varrella mäen korkeimmalla kohdalla oli ns. Moskovalainen pakari ja Neitsytniemellä kauppias W. Kaluginin leipomo.

Viipurin rinkeleiden paistajista olivat kuuluisimmat Anna Maria Vaittinen ja Cantell, joiden kummankin leipomot sijaitsivat Revonhännässä.

Viipurissa olleet pankit 1890-luvulla

Vanhin Viipurissa toimineista pankeista oli Viipurin Säästöpankki, joka oli perustettu 1840-luvulla. Sen konttori oli Clouberg & Co:n kirjakaupan

yhteydessä ja toimi sen pitkäaikaisena johtajana kirjakauppias Walter Hoving, joka oli sen ajan huomatuin viipurilainen kunnallismies.

Tietysti Suomen Pankki epäilemättä oli myöskin jo kauan Viipurissa toiminut. Liikepankeista oli Viipurissa vanhin Yhdyspankki, sen jälkeen vanhin Pohjoismaiden Osakepankki ja sitten 1890-luvulla perustettu Kansallis-Osake-Pankki. Näistä pankeista Suomen Pankki, Yhdyspankki ja Kansallis-Osake-Pankki sijaitsivat kaikki Piispankadun varrella, mikä katu siihen aikaan näytti olleen oikein pankkien katu. Suomen Pankki sijaitsi lääninhallituksen viereisessä talossa, Yhdyspankki Piispankadun ja Katari-nankatujen kulmassa Piispankatu 2 ja Kansallis-Osake-Pankki Viktor Ah-renbergin talossa Piispankatu 4 Hackmanin konttoritalon vieressä.

Pohjoismaiden Osakepankki, jonka pääkonttori oli Viipurissa, sijaitsi pankin omassa talossa Mustainveljestenkatu 16. Suomen Pankin konttori siirtyi kuitenkin kohta Mustainveljestenkadun varrelle tuomari Johannes Thesleffin (Lavolan Thesleffin) uuteen taloon, Yhdyspankin konttori Uudenportinkadun varrella olleeseen Starckjohannin liiketaloon ja Kansallis-Osake-Pankki Torkkelinkadun varrelle.

Pankkien johtajat. Suomen Pankin komissaarina eli johtajana oli C.G. Ramstén, Yhdyspankin johtajana Wilh. Beyrath ja Kansallis-Osake-Pankin K.A. Castrén, Pohjoismaiden pankin pääjohtajana oli Wilhelm Burjam.

Lääkäreitä Viipurissa 1890-luvulla

Kertomuskauden aikana Viipurissa toimineista lääkäreistä muistan ensimmäisenä tohtori G.J. Strömbergin, joka sittemmin sai professorin arvon. Hänen toimestaan perustettiin Viipurin Diakonissalaitoksen silmäsairaala. Tohtori Strömberg otti osaa myöskin kunnalliselämään. Hän toimi pitkän ajan kansakoulun johtokunnan puheenjohtajana. Diakonissalaitoksen sairaalan sisätautiosaston lääkärinä toimi syntyperältään saksalainen tohtori A. Heiseler. Lääninsairaalan ylilääkärinä toimi tohtori Edvard Weymarn ja alilääkärinä tohtori Werner Starck. Tohtori Starckin aviopuoliso laulajatar Naemi Starck os. Ingman oli siihen aikaan Viipurin musiikkielämässä varsin vaikuttava henkilö. Kaupunginlääkärinä oli tohtori Theodor Thesleff ja toisena kaupunginlääkärinä ja kunnallissairaalan lääkärinä tohtori Karl Schröder. Kaupungin synnytyslaitoksen johtavana lääkärinä toimi tohtori Nicolai Sundman, joka toimi myöskin rautatienlääkärinä. Viipurin suomalaisen pataljoonan lääkärillä tohtori Paul Collanderilla oli paljon muitakin potilaita. Venäläisen sotaväen lääkärinä toimineella Crinarilla oli myös runsaasti siviilipotilaita, varsinkin varsinaiseen kansaan kuuluneet usein kääntyivät tämän venäläisen lääkärin puoleen, joka oli oppinut suomeakin. 1880-luvun loppupuolella oli piirilääkärinä tohtori Hornborg.

Hammaslääkäreitä. Ensimmäinen Viipurissa toiminut hammaslääkäri oli nimeltään E. Rolle. 1890-luvun alkuvuosina muutti Viipuriin hammaslääkäri Arthur Liljeblad, joka toimi siellä kauan, kuolemaansa asti.

Eläinlääkäreitä. Piirieläinlääkärinä toimi eläinlääkäri Fredlander, jolla oli oma eläinsairaalakin entisessä Pantsarlahden Oluttehtaan talossa Havintien varrella. Eläinlääkäri Paul Bruunilla oli talossaan Torkkelinkatu 11 kengityspaja.

Apteekit Viipurissa 1890-luvulla

Viipurissa oli neljä apteekkia. Vanhin oli 1700-luvulla perustettu Kauppatorin apteekki, jonka siihen aikaan omisti apteekkari Henriksson. Toiseksi vanhin oli Katarinankatu 18 sijainnut apteekkari Verner Holmbergin apteekki. Punaisenlähteentorin apteekki oli asessori J.C. v. Zwegbergin, Viipurin kaunistamista suurella lahjoituksellaan muistanut. Neljäs apteekki sijaitsi Neitsytniemen kaupunginosassa.

Muistiin jääneitä tapauksia Viipurissa

Keisarivierailu. Elokuun 4. päivänä 1885 oli koko kaupungin asujamisto liikkeellä, kun keisari Aleksander III tuli käymään Viipurissa. Tulo tapahtui Suomen Luotsilaitoksen Eläköön-nimisellä höyrylaivalla Linnansillan laituriin. Linnansillalle oli juhlallista vastaanottoa varten rakennettu komea kunniaporttikatos. Keisarin seurueineen ajaessa kaupunkiin oli katujen varret täynnä riemuitsevaa kansaa. Tästä keisarivierailusta on mieleeni jäänyt eräs pikku yksityiskohta. Tunnettu viipurilainen suutarimestari Olli Matikainen sai tilaisuuden lahjoittaa keisarille häntä varten tekemänsä saappaat, jota varten hän oli saanut keisarin jalkojen mitat.

Maanviljelysnäyttely. Huomattava tapaus Viipurissa oli myöskin siellä vuoden 1887 kesällä järjestetty suuri, koko maata käsittänyt maanviljelysnäyttely. Tämä oli järjestetty Aleksanterin ja Keisarin katujen risteyksen kohdalla siihen aikaan olleelle rakentamattomalle alueelle. Näyttelyn päärakennus ja sisääntuloportti olivat ruotsalaisen ja venäläisen tyttökoulujen kohdalla Aleksanterinkadun rakennetussa päässä.

Laulu- ja soittojuhla. Kansanvalistusseuran vuosittain järjestämä laulu- ja soittojuhla vietettiin kesällä 1889 Viipurissa. Juhla, joka oli tarkoitettu koko maata käsittäväksi, oli osanotoltaan valtava. Pääjuhla pidettiin Huusniemen puistossa, johon oli rakennettu musiikkilava. Tätä puistoa yleensäkin käytettiin ulkoilmajuhlapaikkana.

Harvinainen laivaväylän avaaminen. Kerran 1890-luvun alkuvuotena sattui niin, että syksyllä laivaliikenteen vielä kestäessä tuli äkkiä niin kova pakkaneen, että sekä satama ja satamasta merelle johtava Viipurinlahti jäätyivät niin, etteivät laivat omin neuvoin kyenneet murtamaan jäätä ja pääsemään avovedelle. Kun jäänmurtajia ei siihen aikaan maassamme ollut tai ettei niitä saatu Viipuriin, oli pakko järjestää niin, että miehet jääsahoilla pantiin sahaamaan laivoille väylää niin pitkälle, että nämä omin voimin kykenivät jatkamaan matkaansa. Tällainen väylän avaaminen suoritettiin puoliväliin Keihäsniemelle saakka. Olinhan minäkin jäällä läheltä seuraamassa tämänlaista maamme historiassa ainutlaatuista jäänsärkemistä.